

İ H S A N

Mahir İZ

Bin üç yüz küsur sene evvel Emevî Halifelerinden Ömer İbn Abdulaziz'in Hutbelerin sonunda iradetdiği Ayet-i Kerîme bütün İslâm âleminde bu güne kadar bir sünnet-i müstahsene olarak devam edib gelmiştir.

Ayet-i kerîme meâlen şöyledir :

«Allah adaleti, ihsanı ve yakınlarınızı görüb gözetmeği emreder, fuhuşdan ve her türlü kötülükden ve emirlerine karşı gelmekden sizleri sakındırır...»
(En-nahl sûresi, âyet 90)

İşte bu Ayet-i Kerîme maatteessüf hâlâ Arab memleketlerinin dışın-da da aynen okunarak bir dua mahiyetini iktisab etmiştir. Dinleyenlerin yüzde doksanı mânasını anlamaz. Bunun mânasını söylemek kimsenin hatırına gelmez. Biz ki toplu kalkınmak istiyoruz, o halde her fırsatta halka az mutlaka bir bilgi vermeğe çalışmalıyız.

Evvelce de söylediğimiz gibi, mihrabiyeler de böyledir. Sesi güzel olan İmam efendilerin makam-ı mahsusu ile Tertil etdikten ve sesi müsaid olmayanların ise doğrudan doğruya ahlâkî ve ictimafî kısa birkaç âyet-i Kerîme veya bir küçük sure-i şerifeyi makamsız okuyup mânasını açıklamaları hususunu artık camilere tamim edelim. Vâızlarda bulunmayan cemaat da istifadeden mahrum kalmasın.

Bu âyet-i Kerîme, ictimafî Din hayatının temelidir.

Bir kere bu âyet-i kerîmenin izahı sadedinde: **«Adalet, mülkün temelidir.»** buyurulmuş, yani bir mülkün devam ve bakası ancak adaletle mümkündür. Millî bir toplulukta, ahengin bozulması zulmün artmasıyle mütenasibdir. Adaletsizlik ne kadar çoğalırsa fesad o kadar çok artar. Onun için Allah (C.C.) adaleti emrediyor. Kudsî bir Hadis-i Şerifde de **«Ben zulmü kendime haram kıldım. Siz de aranızda asla zulmetmeyiniz. Pek dikkatli olun. Sakın birbirinize zulmetmeyin.»** buyurularak, halk, adalete sevk ve teşvik edilmiştir.

İnsanlar arasında iki şey zulmü vücuda getirir: Biri menfaat, diğeri

ihtiras... Nefsin bu iki tehlikeden korunması adaletin tecellisine yardım eder.

Bizim bu yazımızın mevzuu, ihsan olduğundan bu herkese bilinen ictimaî ve hayatî adalet temel prensibini şimdilik daha fazla tafsil etmeyelim.

Ayet-i Kerîmeden açıkca anlaşılıyor ki ictimaî prensiblerin adalet-den sonra ikinci umdesi ihsandır. Bu mübarek medlûl gereği gibi işlenmemiştir.

İlk noksan, ihsan kelimesini izah buyuran Hadis-i Şerifin tafsil edilmemesinden neş'et etmiştir. Bilindiği gibi Hadis-i Şerif mealen şöyledir: «İhsan, Cenab-ı Hakk'ın huzurunda bulunuyormuş gibi ibadet etmendir. Her ne kadar sen O'nu göremiyorsan da O seni görmektedir.» Şimdi bu Hadis-i Şerif izah edilirken ibadetin mânası kasredilmiş ve alekser misal olarak namaz alınmıştır. Namazda huzur-ı Hakk'da bulunuluyor o esnada hudu' ve huşu' içinde başka şey düşünmeksizin yapılan ibadet yani kılınan namaz ihsandan ibarettir, denilmiş. Eğer ibadeti, bir çoklarımızın kabul ve telâkkisi gibi muayyen farzların edasından ibaret sanacak olursak, Kur'ân-ı Kerîmi ve dini anlamamışız demektir. İbadet: Allah rızası için her hayırlı ve faydalı işi yapmağa niyet etmekden başlar. Farz olan ibadetler sayılı âyet-i kerîmelerle tesbit edilmiştir. İbadetleri, muamelât ve cezaları ihtiva eden âyetleri yani ahkâm ayetleri Kur'ân-ı Kerîmin yüzde onunu ancak muhtevirdir. Onun dışında insanların salâhına, hayrına, iyiliğine, ve menfaatine taâliûk eden irşad ve tenbih mahiyetindeki hükümler ve ibret alıp aklı başında olanları düşündürecek yüzlerce âyet-i kerîme vardır.

İşte ihsan bunlardan biridir. Kökü ve müstakkatı itibariyle bu mübarek kelimenin Kur'ân-ı Kerîmde iki yüze yakın yerde muhtelif ictimaî meselelere temas ederek zikri geçer. Allah (C.C.) bu mefhumla insan münasebetlerinin hayır ve iyilik ve güzellik üzerinde kurulup temel tutması için emrediyor. İşte adaletten sonra bu emri hakkiyle yerine getiren kimseler, Halık-ı Azama karşı kulluk vazifelerini ifa etmiş olurlar.

Bu hususda Furkan-ı Mübinden bir kaç örnek alalım:

Meselâ, yine Cuma günü Hutbelerde Hatîb Efendi duaya girerken: «Allah, emirlerini yerine getirip nehiyelerinden sakınmak suretiyle ittika eden ve iyilik yapan kullarıyla beraberdir. (En-nahl sûresi, âyet: 128)

Yine bir başka âyet-i celiledir:

«Ma'rufu emretmek, münkeri nehyetmek suretiyle bizim uğrumuz da mücahede edenlere yolunuzu gösteririz. Ve muhakkak ki Allah iyilik yapanlarla beraberdir.» (Ankebut sûresi, âyet: 69)

«İyilik ederek Allaha yönelen... Kimseden daha mütedeyyin kim vardır. (En-Nisa sûresi, 125)»

«İyilik ederek Allaha yönelmiş olan kimse en sağlam kulpa yapışmış tır.» (Lokman sûresi, 22)

«Geçimce bolluk devirlerinde de dar zamanlarında da infak etmekten çekinmeyen, öfkesini yenebilen ve haksızlığa uğradığı zaman da af etmesini bilenlere sonsuz ni'met ve mağfiretler hazırlanmıştır. Allah iyilik edenleri sever...» (Âl-i İmran sûresi âyet: 134)

Dikkat buyurulursa, görülüyor ki dinin temeli imandan sonra adalet ve ihsan üzerine kurulmuştur. Her ihsan, bir amel-i salih, her amel-i salih ise, ihsandan ibarettir.

Yukarıda zikredilen ve zikri geçmeyen bir çok âyet-i kerîme ile bütün evamirin ve feraizin icrası bir ihsan olduğu gibi, menahiden takva ile ictinab ve alehlîlak hakk'ın rızası için yapılan iyilikler ihsanın şümülüne girer.

Bir çoğumuz Hakk'ın rızasını Hukukullah'ın edasına hasretmişiz. Halbuki Hakk'ın rızası kulun irzası ile mümkündür. Akval ve ef'al-i marufede kul razı olmadan Hakk asla razı olmaz. Borçlusuna vereceği parayı cebinde taşıyan kimse kıldığı namazların sevabına nail olamaz. Farzı yerine getirip getirmediğini ise Allah bilir. Tebriye-i zimmet en büyük ihsanlardan biridir.

İhsan mutlaka bir meblâğla yapılmaz. Parası olan servetine göre ilmi olan bilgisi yeterince, kuvveti olan gücünün nisbetiyle, hitabet kudreti olan dilinin döndüğü kadar lisanı ile ihsanda bulunabilir. Bilfarz herhangi bir hayra delâlet etmek, okuduğu faydalı bir kitap, mecmua veya makaleyi başkasına haber vermek, bir talebeye veya imtihana hazırlanan kimselere yardımda bulunmak, açık bulunan bir memuriyeti ehline haber vermek ve gücü yettiği takdirde, haber verdiği vazifeye tayine ehil olduğuna kani olduğu şahıs için delâlet etmek. Yalnız ehil adamın vasıflarını bilmek lâzımdır. Bir işin ehline ait vasıflar şunlardır: Evvelâ doğru olmak, sonra da mesleğini hakkiyle bilmek ve imanlı olmak...

Misalleri çoğaltmağa lüzum yok. Dinin büyük prensibini gözönünden bütün ömrümüzce ayırmayalım. Din cemiyet dinidir. Allah her şeyden müstağnidir. Kur'an-ı Kerîm kulların saadetini emrediyor. Fûrkan-ı Hâkim bunun için inmiştir. Bütün Peygamberler ve Hatem-ül Eabiya Efendimiz (S.A.S.) bu büyük gaye için gönderilmişlerdir. Hiç kimse başkasının elinden tutmadan hiç bir ibadet ile sevaba nail olamaz. Aç olan komşusunun veya tanıdığının karnını doyurmadan tuttuğu oruçtan isterse farz olsun bir ecre nail olamaz. Belki farzı iskat eder ve aç kalmış olur.

Kulun halini, hatırını sormayı bırakıp Hakkı zikre kalkan zikir mefhumunu hiç anlamamış demektir. Ümmü'l Turuk yani bütün tarikatların aslı olan Tarikat-ı Furkaniye ki-tarik yol demek olduğuna göre-Kur'ân yolu demektir. Kur'ân-ı Mübinde zikrin muhtelif mânalarından biri de Kur'ânî ve Kur'anın hükmünü tahattur mânasıdır. Çünkü din kardeşini düşünmek de zikirdir. Hakk'ın zikri budur. Biz kolayımıza geldiği için Hakk'ın adını zikretmeği tercih etmişiz. Hakikat-ı zikir, ism-i celâli veya Hakk'ın esma-ı hüsnasını diliyle söyleyip tesbih çekmek değil, Hakk ile beraber zikretmektir.

Hakk ile beraber zikretmek ise Hakk'ın rızası için kulu düşünmekle mümkündür. Asırlardan beri zikir bizlere böyle anlatılsaydı bugünkü derekeye düşmezdik. Biz zikrin yalnız bir mânasını almışızdır. Hakk'ın hiç bir şeye ihtiyacı yoktur. Kendisi bu hususu Kur'ân-ı Kerîmde sarahatla beyan buyurmaktadır. Namaz da, oruç da, Hacc da, Zekât da, hep bizim selâmetimiz, iki cihan saadetimiz, rahatımız ve refahımız içindir.

Namaz bize, teşekkürü öğretir. Oruç açları düşündürür, sağlığımızı te'min eder. Hacc birbirimize tanıtır. Zekât yardım vazifesini ta'lim eder. Bunlar, bu ibadetlerin binbir hikmetlerinden, birer misaldir. Hep bizim içindir. Bütün farzlar, birer terbiye müessesesidir. Hepsî ihсанın şumulünder. Kur'ân-ı Kerîmdeki infak, sadaka, zekât, hayır ve Birr âyetleri hepsi insanların rahatı ve seadeti için nazil olmuştur. Peygamber Efendimizin en büyük ve en yüksek fezail-i ahlâkiye ile muttasıf bulunduğunu Kur'ân-ı Kerîm açıkça beyan buyurmaktadır. Kendileri de **Ben ahlâk-ı fazlayı ikmal ve itmam için gönderildim.** Buyurmalarından da anlaşıldığı üzere, cemiyetin toplu bir halde refah ve seadeti güzel ahlâkın eseri olan ihсан ile, yani iyilikle mümkündür. Eğer biz ihسانی bütün hayat tatavvuratına tatbik ile izah edecek olursak, kocaman bir sosyoloji kitabı olur. Esasen ihсан, ulûm-i ictimaiyenin nema halindeki bir çekirdeğidir. Hadis-i şerifdeki ibadetin şumulünü böyle anlamak iktiza eder. Esasen Kur'an-ı Kerîmde ibadet ve müstakkatı iki yüz yetmiş küsur yerde sarahat, işaret ve delâlet suretiyle ferdin ve cemiyetin nizam ve salâh düsturları olarak beyan buyurulmuştur.

İhsan: Hakk'ın rızası düşünülerek başkasına güler yüzle bakmaktan başlayarak, bir milleti zulümden, esaretten kurtaracak olan kahramanlığa kadar uzanan hattın imtidadınca devam eden ve her iyiliği içine alan, hayırdır.

«İyiliğin karşılığı iyilikten başka nedir?» buyuran görünür görünmez binbir lütfun Halıkı Rabbülâleminin ihسانına iltica ile, sözü bitirelim.